Analyysi

Digitalisaation vaikutus pankkien kannattavuuteen

Rahoitusvakaus | 09.05.2019 | Otso Manninen, Kimmo Koskinen

KIRJOITTAJAT

Otso Manninen
Vanhempi ekonomisti

Kimmo Koskinen
Neuvonantaja

Euroopan pankkisektorin kannattavuus on heikompaa kuin 10 vuotta sitten tai verrattuna EU:n ulkopuolisiin pankkeihin. Keskiarvo peittää kuitenkin alleen suuret erot EU-alueen eri pankkien välillä. Rahoitusalan digitalisaatioon reagoiminen vaatii pankeilta merkittäviä panostuksia. Pankkien kannalta on iso ongelma, että esimerkiksi IT-investoinnit, joilla parannetaan pitkän aikavälin kannattavuutta, usein heikentävät sitä lyhyellä aikavälillä.

Euroopan pankkisektorin kannattavuusnäkymät ovat vaisut

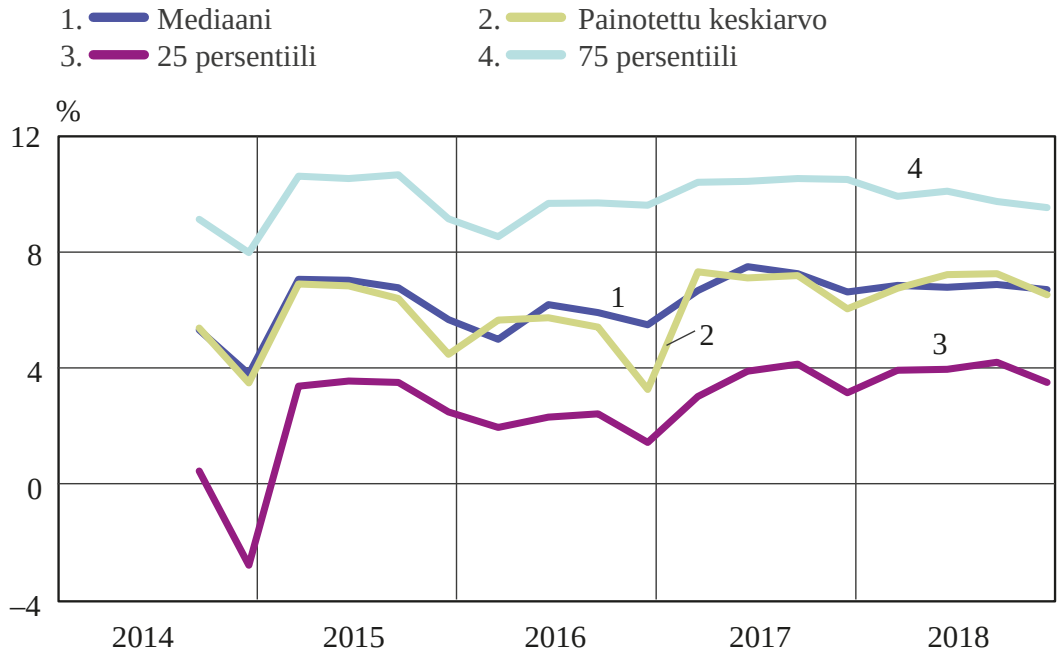
Viime vuosien hienoisesta kohentumisesta huolimatta Euroopan pankkien kannattavuus on

pysynyt keskimäärin verrattain haastavana. Kasvanut markkinavolatiliteetti, poliittisten riskien voimistuminen ja heikentyneet maailmantalouden näkymät vaimensivat pankkien kannattavuusodotuksia viime vuoden jälkimmäisellä puoliskolla.

Matala korkoympäristö ja heikentynyt toimintaympäristö ovat syöneet erityisesti eurooppalaisten pankkien korkokatetta, vaikka pankkien luotonanto on alkanut viime vuosina hienoisesti kasvaa. Korkokate on pankeille edelleen keskeinen tuottojen lähde, ja monet pankit eivät ole pystyneet löytämään korkokatteelle riittävästi korvaavia tulonlähteitä. Tuottokehitys on heijastunut laaja-alaisesti Euroopan pankkien osakekursseihin, kun sijoittajat ovat alentaneet inflaatio- ja korko-odotuksiaan ja sitä myötä pankkien korkokatteesta johtuvia tuotto-odotuksia. Markkinoiden ja pankkien itsensä oletuksena on, ettei pankkien oman pääoman tuotto merkittävästi parane lähivuosina.[1]

Kuvio 1.

Euroopan suurten pankkien oman pääoman tuotto on parantunut vain vähän viimeisten vuosien aikana

Lähde: EBA.

15.4.2019
eurojatalous.fi

Useat pitkän aikavälin rakenteelliset ongelmat vaivaavat edelleen pankkeja. Monissa keskeisissä

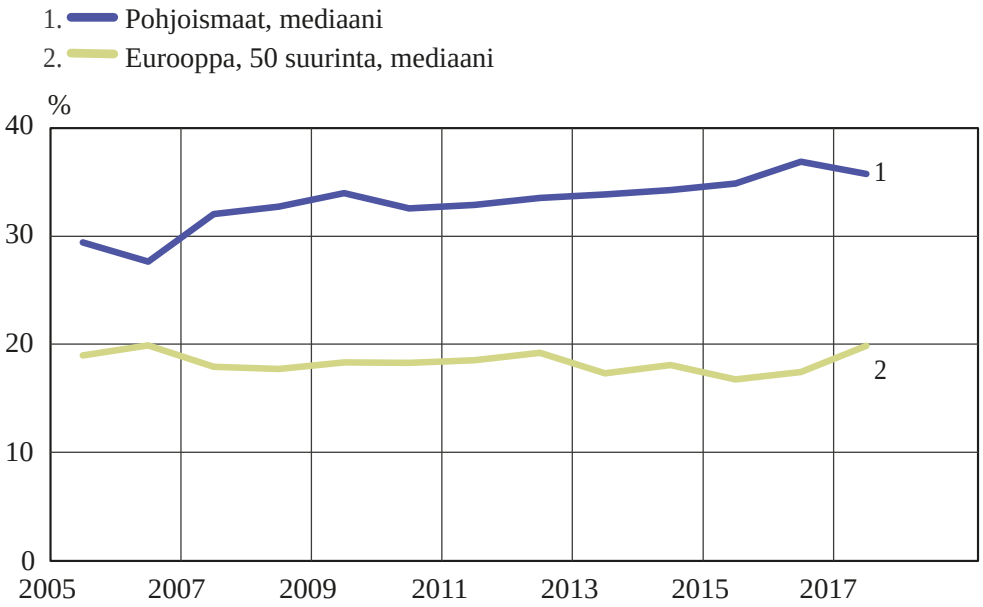
Euroopan maissa pankkien kustannusrakenne on raskas ja pankkisektori on talouden kokoon nähden suuri. Tulevina vuosina pankkien on pakko vastata isojen trendien, kuten digitalisaation, tuomiin haasteisiin. Investoinnit IT-järjestelmiin, kehitystyöhön ja uudenlaisiin toimintamalleihin vaativat merkittäviä panostuksia samalla kun ne altistavat pankit muutoksiin liittyville riskeille.

Finanssi- ja velkakriisien jäljiltä EU:n pankkisektorilla on taseessaan merkittävä määrä järjestämättömiä lainoja.[2] Koko Euroopassa järjestämättömiä lainoja on Euroopan pankkiviranomaisen (EBA) mukaan 637 mrd. euroa, eli 3,2 % kaikista luotoista (Q4/2018). Ongelmalainat eivät ole kuitenkaan jakautuneet tasaisesti pankkien kesken.

Viime vuosien positiivisesta kehityksestä huolimatta ongelmalainat ja luottotappiot rasittavat edelleen pankkien kannattavuutta. Pankit ovat varanneet omaa pääomaa kattamaan järjestämättömistä lainoista tulevia tappioita, mikä vaikeuttaa uutta lainanantoa. Yksi ratkaisu olisi ongelmalainojen myyminen. Myynti kuitenkin edellyttäisi pankeilta lisää tappiokirjauksia, ja tämä vaatisi lisää pääomia, joita ei välttämättä ole. Tämän vuoksi ongelmalainojen myynti on osoittautunut hitaaksi.

Kuvio 2.

Pohjoismaiset pankit käyttävät suhteessa enemmän varoja IT-investointeihin kuin Euroopassa keskimäärin

Lähde: S&P Global Market Intelligence.

15.4.2019
eurojatalous.fi

Miksi pankkisektorin kannattavuudella on merkitystä?

Kannattava pankkisektori kykenee luotottamaan reaalitaloutta eli yritysten investointeja, mikä tukee talouskasvua. Erityisesti pk-yritykset, joilla on suuri merkitys talouskasvussa ja työllistäjinä, ovat rahoitukseltaan riippuvaisia pankkilainoista. Pankkien taseiden vahvistamistoimenpiteet kohdistuvat etenkin riskillisimpiin lainasegmentteihin, kuten pk-yrityslainoihin.

Heikosti kannattava pankkisektori ajautuu myös helpommin ongelmiin heikossa suhdannetilanteessa. Heikko kannattavuus ei juuri tarjoa puskuria, kun luottotappiot kasvavat. Niinpä pankit joutuvat vähentämään lainanantoaan, kun pääomat pienenevät tappioiden takia. Näin ollen pankkien kannattavuudella on suora vaikutus rahoituksen välitykseen ja rahoitusvakauteen.

Toiminnan digitalisointi on panostus tulevaisuuteen

Monet toimet, joilla pankkisektori pyrkii kohentamaan kannattavuuttaan pitkällä aikavälillä, vaikuttavat kannattavuutta heikentävästi lyhyellä aikavälillä. Muuttuminen konttoriverkostoltaan raskaasta pankista ketteräksi digitaalisen ajan pankiksi tai ongelmaluottojen vähentäminen vaativat merkittäviä panostuksia. Investoinnit IT-järjestelmiin, kehitystyöhön ja uudenlaisiin toimintamalleihin vaativat paljon resursseja ja pääomaa sekä altistavat pankit muutoksiin liittyville riskeille. Toisaalta ilman muutostyötä pankit saattavat jäädä jälkeen kehityksestä, joka osaltaan määrittelee tulevaisuuden menestyjiä.

Tulevina vuosina pankkien on vastattava isojen trendien, kuten digitalisaation, tuomiin haasteisiin. Digitalisaatio etenee rahoitustoimialalla, sillä koko muu yhteiskunta digitalisoituu ja kuluttajat siirtyvät yhä enemmän käyttämään palveluita mobiilisti.

Useiden pankkien tietojärjestelmät on rakennettu vuosikymmenien aikana. Niiden ylläpitäminen on kallista, eivätkä ne mahdollista digitalisaation täyttä hyödyntämistä. Digitalisaation täysimittainen hyödyntäminen edellyttää, että pankin järjestelmät ovat yhteensopivia ja prosessit voidaan toteuttaa digitaalisesti.

Kuvio 3.

Perusliiketoiminta	Palvelutarjonta					(Digitaalinen) asiakaskokemus									Digikokeilut			Digitransformaatio			
Liiketoimintamalli	Tili + tilisiirto	Korttimaksaminen	Kulutusluotto	Asuntolaina	Sijoittaminen	Konttoriverkosto	Internet	Mobiili	Verkkoneuvottelut	Digitaalinen on-boarding	Digitaalinen kulutusluotto	Digitaalinen asuntolaina	APIt	Robo-analytiikka	Blockchain	AI	Data-analytiikka	Digistrategia	Open banking	Partnerit/fintech	Kiihdyttämö
Kv. Universaalipankki	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X		X	X	X	X	X	X	X	X	
Kotim. Universaalipankki	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X		X		X			X			X
Kv. Universaalipankki	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
Kotim. Universaalipankki	X	X	X	X	X	X	X	X	X			X	X	X			X				X
Kv. Universaalipankki	X	X	X	X	X	X	X	X		X			X				X	X			X
Kv. Universaalipankki	X	X	X	X	X	X	X	X		X			X	X	X	X			X	X	
Kotim. Universaalipankki	X	X	X	X	X	X	X	X			X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Kulutusluottotoimija			X				X	X		X	X		X			X	X	(X)		X	
Haastajapankki	X	X						X		X			X			X	X	(X)	X	X	
Kulutusluottotoimija		X	X					X		X	X						X	(X)			
Maksuvälitys	X							X		X			X			X	X	(X)		X	

Lähteet: Yritysten kotisivut ja Suomen Pankin laskelmat.

6.5.2019
eurojatalous.fi

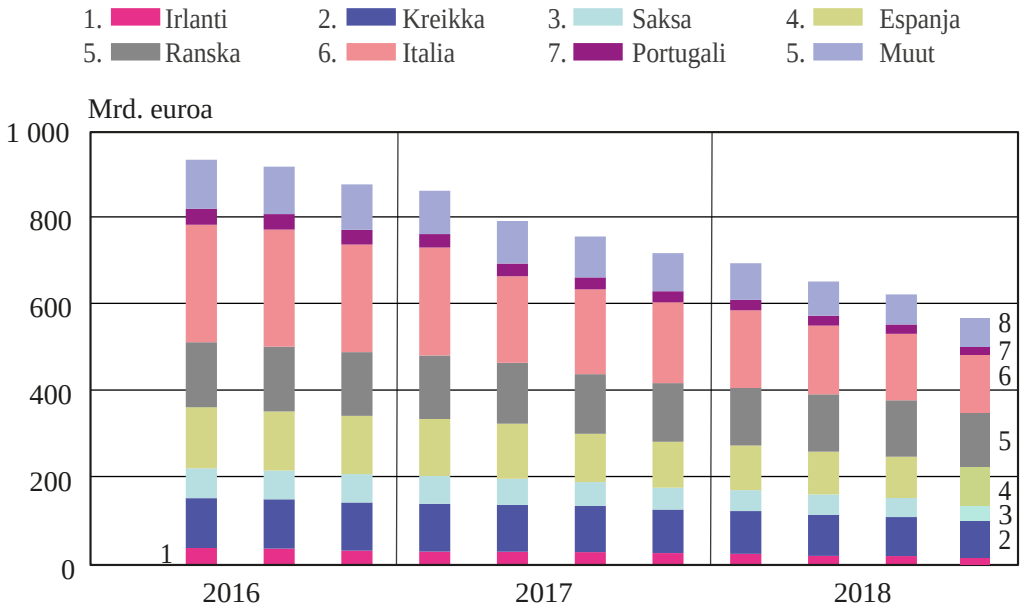
IT-järjestelmien uudistamiseen liittyy riskejä. On pankkeja, jotka ovat aloittaneet merkittävät IT-

investointiprojektit, mutta joissa projektien kustannukset ja aikataulu ovat muuttuneet merkittävästi alkuperäisistä suunnitelmista. Yhdessä heikon kannattavuuden kanssa tämä luo haasteen: voivatko kaikki pankit investoida riittävästi uudistuakseen?

Pelkkä IT-investointi ei kuitenkaan vielä itsessään vahvista pankkien kannattavuutta. Monessa Euroopan maassa pankkitoiminta on edelleen hyvin konttorikeskeistä, ja niiden konttoriverkosto on varsin laaja.[3] Konttoriverkoston ja henkilöstön vähentäminen periaatteessa parantaa kannattavuutta, mutta voi lyhyellä aikavälillä olla erittäin kallista. Lisäksi muutoksen nopeus riippuu siitä, miten kilpailijat etenevät ja millä aikavälillä asiakkaat ovat valmiit omaksumaan uudet pankkiasioinnin tavat.

Kuvio 4.

Järjestämättömien lainojen määrä eri maiden suurissa pankeissa on pienentynyt

Lähde: Yhteinen pankkiseurantamekanismi.

15.4.2019
eurojatalous.fi

Pankkien digitalisaation odotetaan parantavan pankkien heikkoa kannattavuutta pidemmällä aikavälillä, sillä sen pitäisi mahdollistaa toiminta aiempaa kevyemmällä kustannusrakenteella. Digitaaliseen liiketoimintaan tarvitaan vähemmän konttoreita ja henkilöstöä, sillä tietotekniikka hoitaa automaattisesti suurimman osan palveluntuotannosta. Pankkien visioissa lasketaan erityisen paljon uusien teknologioiden, kuten tekoälyn ja lohkoketjun, varaan. Niiden pitäisi

mahdollistaa digitalisaation hyötyjen heijastumisen myös pankkien kannattavuuteen.

Digitalisaatio avaa ovia uusille kilpailijoille

Digitalisaatio hämärtää osaltaan rajaa rahoituspalveluiden ja muiden palveluiden välillä sekä avaa pankkitoimialan aiempaa laajemmalle kilpailulle. Se mahdollistaa uudet toimijat, kuten rajat ylittävät digipankit, fintech-start-upit. Lisäksi digitalisaatio mahdollistaa suurille teknologiayhtiöille (esimerkiksi Apple, PayPal ja Google) joidenkin rahoituspalveluiden tarjoamisen (esim. maksamisen).

Perinteisten pankkien ns. yleispankkimallissa ja uusien toimijoiden toiminta-ajatuksissa on merkittäviä eroja. Yleispankki tarjoaa kaikkia rahoituspalveluita yhdellä tai muutamalla markkinalla. Uudet toimijat keskittyvät muutamiin palveluihin ja tarjoavat niitä sitten kaikilla markkinoilla.

Uudet toimijat pyrkivät myös tarjoamaan palveluita, joita pystytään tuottamaan kevyemmällä sääntelyllä ja ilman taseeseen sitoutunutta pääomaa. Ne toimivat mahdollisimman kevyellä organisaatiolla ja ulkoisia palveluntarjoajia hyödyntämällä. Tarjoamalla asiakkailleen muiden toimijoiden tuotteita ristiin niillä on mahdollisuus luoda laajempi palvelukokonaisuus halvalla kustannusrakenteella. Lisäksi uudet toimijat synnyttävät hinnoittelun ja palveluiden käytettävyyden osalta uudenlaista kilpailua. Uusilla toimijoilla ei pääosin ole myöskään fyysisiä asiakaspalvelupisteitä.

Uusien kilpailijoiden vaikutus pankkien liiketoimintamalleihin

Uusien kilpailijoiden tarjoamat palvelut kohdistuvat usein pankkien eniten palvelumaksuja tuottaville liiketoiminta-alueille. Vaikka kilpailijat eivät pystyisikään viemään merkittäviä markkinaosuuksia pankeilta, ne pakottavat pankit alentamaan hintoja aiemmin kannattavimmilla liiketoiminnan osa-alueillaan. Toisaalta kilpailun lisääntyminen hyödyttää kuluttajaa, kun palvelujen tarjonta lisääntyy ja hinnat alenevat. Uudet palvelut tuovat kuitenkin mukanaan uusia riskejä (esim. kyberturvaan ja dataan liittyvät haasteet).

Pankit varautuvat uudenlaiseen kilpailuun ja mobiilipalveluiden kysyntään uudistamalla liiketoimintamallejaan eli palvelutarjontaansa sekä tapaa toteuttaa palvelut. Osana tätä prosessia pankit kokeilevat erilaisia uusia teknologioita, kuten tekoälyä ja lohkoketjuja (taulukko 1). Pankit tekevät nykyään yhä useammin yhteistyötä erilaisten uusien toimijoiden kanssa. Pankit ovat esimerkiksi perustaneet kiihdyttämöitä ja sijoittaneet fintech-yrityksiin.

Pankit ovat digitalisaatiossa hyvin erilaisissa kehitysvaiheissa. Edistyneimmät pankit esittelevät mielellään digistrategioitaan, kertovat IT-järjestelmien uudistuksista ja kokeilevat uusia tapoja tuottaa palveluita. Uudet toiminnot ja kokeilut näkyvät kuitenkin vielä hyvin heikosti pankkien tulos- ja tasenumeroissa. Pohjoismaissa moni pankki on aloittanut uudistuksiin panostamisen, mutta muualla Euroopassa työ on alkuvaiheessa.

Taulukko 1.

Esimerkkejä digitalisaation edelläkävijäpankeista[4]

Kuvio 5.

Perusliiketoiminta	Palvelutarjonta					(Digitaalinen) asiakaskokemus									Digikokeilut			Digitransformaatio			
Liiketoimintamalli	Tili + tilisiirto	Korttimaksaminen	Kulutusluotto	Asuntolaina	Sijoittaminen	Konttoriverkosto	Internet	Mobiili	Verkkoneuvottelut	Digitaalinen on-boarding	Digitaalinen kulutusluotto	Digitaalinen asuntolaina	APIt	Robo-analytiikka	Blockchain	AI	Data-analytiikka	Digistrategia	Open banking	Partnerit/fintech	Kiihdyttämö
Kv. Universaalipankki	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X		X	X	X	X	X	X	X	X	
Kotim. Universaalipankki	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X		X		X			X			X
Kv. Universaalipankki	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
Kotim. Universaalipankki	X	X	X	X	X	X	X	X	X			X	X	X			X				X
Kv. Universaalipankki	X	X	X	X	X	X	X	X		X			X				X	X			X
Kv. Universaalipankki	X	X	X	X	X	X	X	X		X			X	X	X	X			X	X	
Kotim. Universaalipankki	X	X	X	X	X	X	X	X			X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Kulutusluottotoimija			X				X	X		X	X		X			X	X	(X)		X	
Haastajapankki	X	X						X		X			X			X	X	(X)	X	X	
Kulutusluottotoimija		X	X					X		X	X						X	(X)			
Maksuvälitys	X							X		X			X			X	X	(X)		X	

Lähteet: Yritysten kotisivut ja Suomen Pankin laskelmat.

6.5.2019
eurojatalous.fi

Viitteet

1. Pankkien oman pääoman tuoton odotetaan kohentuvan vuoteen 2020 mennessä vain reilun prosenttiyksikön verran, 8 prosenttiin. Kolmannella vuosineljänneksellä vuonna 2018 EU-pankkien keskimääräinen oman pääoman tuotto (ROE) oli 6,9 %. ↑
2. NPL tulee sanoista non-performing loan. Se tarkoittaa lainaa, jossa lainanottajalla on ollut vaikeuksia maksaa lainaa takaisin suunnitellusti. NPL-lainoille on tiukat määritelmät, eikä maksuerän lyhyt myöhästyminen tai pankin kanssa sovittu lyhennysvapaa tee lainasta järjestämätöntä luottoa. Siksi niitä voidaan kutsua myös ongelmaluotoiksi. ↑
3. Lukuun ottamatta ehkä Pohjoismaita; lisää tästä artikkelissa Pohjoismaiset pankit muuttuvat digiaikaisiksi osoitteessa https://www.eurojatalous.fi/fi/2018/2/pohjoismaiset- ↑

pankit-muuttuvat-digiaikaisiksi/.

4. Pohjautuu eri pankkien vertailuun niiden itsensä raportoiman informaation mukaan. Saadakseen rastin johonkin kohtaan täytyy toimijalla olla vähintään pitkälle edenneet suunnitelmat ko. kohdan täyttämiseksi. Perustuu asiantuntija-arvioon niissä tapauksissa, joissa palvelua ei vielä tuoteta asiakkaalle. Taulukon dataa on hieman muokattu, jotta yksittäisiä toimijoita ei voi tunnistaa. Se on vain supistettu esimerkki seurantakehikosta, eikä kuvasta toimijoiden todellista tilaa. ↑

Asiasanat

digitalisaatio, kannattavuus, pankit